

Проект INTRA:

Анализ на интернационализацията на МСП в Североизточния регион на България (резюме)

Регионална агенция за предприемачество и иновации – Варна

Ноември 2017

Авторски колектив:

доц. д-р Ралица Жекова – ръководител на проекта

Мария Златева, Владислав Вълчинов – членове на екипа за изпълнение на проекта

Международна асоциация за устойчиво развитие – външен експерт

Проект INTRA „Интернационализация на регионалните МСП” (PGI01464) е финансиран по първата покана за набиране на проектни предложения, по програма ИНТЕРРЕГ ЕВРОПА 2014-2020 г. на Европейската комисия (ЕК) по приоритет „Конкурентоспособност на МСП”. Проектът се фокусира върху ролята на публичните власти в създаването на услуги за насърчаване на интернационализацията и подкрепа на конкурентоспособността на регионалните икономики, като по този начин допринася за постигането на целите, заложи в Стратегията „Европа 2020”. Продължителността на проекта е 5 години (от 01.04.2016 г. до 31.03.2021 г.).

Партньорите по проекта INTRA са от 6 държави-членки на ЕС: Агенция за развитие на Марибор (Словения), Регионална агенция за предприемачество и иновации – Варна (България), Фондация FUNDECYT - Научно-технологичен парк на Естрамадура (Испания), Университетът на Алгарве (Португалия), Университетът в Ковънтри (Великобритания) и CAPITANK (Италия). Всички тези организации са подкрепени от органите, управляващи средствата от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР), както и от активните участници в процеса на интернационализация в своите страни/региони.

Целта на проекта е да се направи характеристика, оценка и бенчмаркинг на различните услуги, подкрепящи интернационализацията на МСП, които съществуват в отделните региони и да отсее добрите практики в подкрепата на МСП през различните етапи, през които минават в процеса си на интернационализация.

В настоящата разработка е направен анализ на нивото на интернационализация на МСП от Североизточния регион на България, изведени са основните бариери и нужди на фирмите за развиване на международна дейност, както и движещите сили, които спомагат това развитие. Направена е оценка на политическите инструменти и мерки, които подпомагат интернационализацията на бизнеса и са дадени препоръки за подобряване на средата за интернационализация в региона. При разработването на анализа е осигурено сътрудничество между различни партньори от общественно-икономическия живот, в т.ч. предприятия, представители на местната и централна власт, неправителствените организации, мрежи и университети, както и експерти на регионално, национално и международно ниво.

Представеният документ не гарантира автоматично повишаване нивото на интернационализация на МСП от Североизточния регион, но реализацията на основните препоръки, дадени в анализа, осигурява възможности за финансова подкрепа от оперативните програми към структурните фондове на ЕС за:

- повишаване капацитета на предприятията за подобряване организацията на тяхната дейност и осигуряване на възможност за излизане и/или разширяване на чуждите пазари;
- повишаване конкурентоспособността на предприятията и подобряване на иновационната им култура;
- създаване на ефективно работеща регионална иновационна система.

Реализацията на препоръките в Анализа ще подпомогне икономическото развитие на региона чрез рационално използване на интелектуалния потенциал на СИР за осигуряване на по-добри условия за живот.

1. Портрет на Североизточния регион

Североизточният регион (СИР) на България заема 14 487 km² или 13.05% от територията на страната. Той обхваща северната част на българския бряг на Черноморското крайбрежие, част от източния дял на Стара планина, част от Лудогорието и Добруджа. Широкият излаз на река Дунав и Черно море е от стратегическо значение за страната и за развитието на регион. Териториалният му обхват включва 4 области и 35 общини.

В района са изградени и функционират важни **пристанища** на Черно море и по р. Дунав - Варна, Тутракан и Силистра. Пътната мрежа е добре изградена с относителен дял на магистрали и първокласни автопътища от 21,3%. През СИР преминават и три от десетте паневропейски **транспортни коридора** –VII, VIII и IX. Съобщителната мрежа в региона изостава от средната за страната. Що се отнася до **енергийната инфраструктура**, България внася около 60% от необходимите енергийни ресурси и голяма част от тях преминават през СИР. Това е причината на територията на района да е развита транзитна енергийна инфраструктура от най-висок клас.

СИР се отличава с **БВП** на глава от населението – 10 193 лв. БВП и БВС са съответно 9.65 млн. лв. и 8.3 млн. лв. Разпределението на БДС по сектори е: 5.3 млн. лв. - услуги, 2.418 млн. лв. - индустрия и 0.6 млн. лв. - аграрен сектор. Общия БВП на България за същата година е 88.5 млн. лв. като СИР заема четвърто място след Югозападния, Южния централен и Югоизточния регион.

Най-развит в СИР е сектора на **услугите**, следван от **промишлеността**. Ключови за СИР са **търговията и туризма**. Структурата на промишлеността е разнообразна. Определя се предимно от производството на изделия от минерални суровини, хранително-вкусовата промишленост, химическата промишленост и транспортното машиностроене. От особено значение за икономиката на района е морската индустрия, в която влизат корабоплаване, управление на пристанища, корабостроене и ремонт на плавателни съдове, морски ресурси, морска наука и образование, както и всички дейности и услуги, обхващащи морския бизнес.

Като **най-иновативни за СИР се припознават секторите морска индустрия, селско стопанство, транспорт, туризъм, информационните технологии и химическа промишленост**. Най-важните пречки, които влияят на иновативната дейност са липсата на финансиране и липсата на информация.

Износът на стоки и услуги има решаваща роля за възстановяване на българската икономика след кризата от 2008 – 2010 г. Показателно е изменението, което е постигнато в обема на българския износ за периода от средата на 2008 г. до края на 2016 г. Разликата е значителна - 39%, като особено важна роля за този ръст има износът на стоки. Той нараства с впечатляващите 60.1% за същия период. Топ три целеви държави за износ са само ЕС. Основните търговски партньори са Германия, Италия, Румъния, Гърция, Франция и Белгия. В същото време се забелязва спад на износ към трети страни с 2,5%.

След влизането на България в ЕС през 2007 г., държавните политики почти изцяло са разписани в стратегически документи, разработени по искане на Европейската комисия. Европейските структурни фондове чрез националните оперативни програми се превръщат в основен и почти единствен източник за управленски инициативи на държавно ниво и стават ключов фактор за растеж на националната икономика.

Насърчаването на иновациите и интернационализацията на българските предприятия се извършва на база на следните **национални стратегически документи**:

- Национална програма за развитие: България 2020 (НПР България 2020) - заедно с взетите национални решения за растеж в контекста на стратегия „Европа 2020“.
- Национална стратегия за насърчаване на малките и средните предприятия 2014-2020 г., полагаща цели в пет приоритетни области - предприемачество, достъп до финансиране, умения и иновации, околна среда и интернационализация.
- Иновационната стратегия за интелигентна специализация на Република България до 2020 г.

От съществено значение за предприятията е **основният национален инструмент за насърчаване на иновациите – ОП „Иновации и конкурентоспособност“ (ОПИК)**. По ОПИК се предвиждат редица процедури и финансови мерки за увеличаване на производителността, ефективността и иновативността на българските предприятия. Програмата цели преодоляване на следните слабости и предизвикателства:

- ниска степен на иновативност в резултат от недостатъчно сътрудничество с науката и университетите, малките по обем и неефективни инвестиции в НИРД и иновации;
- затруднен достъп до източници на финансиране и слаба инвестиционна активност;
- ниска степен на интернационализация (95% от МСП се характеризират с ниска степен на интернационализация и страната се подрежда на 27-мо място в ЕС);
- недостатъчна предприемаческа култура, активност и умения за ефективно управление на иновациите и маркетинга;
- влошена структура на износа (основан предимно на износа на суровини и материали и стоки със сравнително ниска добавена стойност);
- висока степен на ресурсна и особено енергийна интензивност на производството, ниска степен на приложение на нови технологии - българската икономика е най-високо ресурсо- и енергийно интензивна (за единица произведена продукция) сред икономиките на ЕС.

Друга програма, която също подпомага интернационализирането на МСП е **ОП „Инициатива за МСП“ (ОП ИМСП)**, одобрена от Европейската комисия в края на 2015 г. за подкрепа по линия на ЕФРР по целта „Инвестиции за растеж и работни места“. Чрез нея се цели подобряване на достъпа до дългово финансиране за МСП в България. ОП ИМСП допълва ОПИК в областта на достъпа до финансиране за МСП.

На местно ниво основният стратегически документ за насърчаване на иновациите и развитието на МСП е **Общинският план за развитие на Община Варна 2014 – 2020 г. (ОПР Варна 2014-2020)**. ОПР Варна 2014-2020 е главен стратегически документ за социално-икономическата политика на Общината, който определя средносрочни цели и приоритети за интегрирано и устойчиво местно развитие, ръководи основните действия на общинската администрация и е обвързан с годишните бюджети на Общината. ОПР Варна 2014-2020 е изготвен в съответствие с основните документи за стратегическо развитие: Стратегия “Европа 2020”, НПР БГ 2020, Национална стратегия за регионално развитие 2012-2022 г., Регионален план за развитие на Североизточен район за периода 2014-2020 г., Областна стратегия за развитие на Област Варна 2014-2020 г и документи за стратегическо устройствено планиране и регионално развитие: Национална концепция за пространствено развитие за периода 2013-2025 г., Общ устройствен план на Община Варна, Интегриран план за градско възстановяване и развитие – гр. Варна. Главната цел, заложена в Плана е постигане на интегрирано устойчиво развитие и повишаване на стандарта на живот чрез ефективно използване на собствените ресурси и разширяване на партньорството в ЕС. Конкретният инструментариум за подкрепа на интернационализацията на общинско ниво е извършване на проучвания и подбиране на подходящи добри практики в сферата на повишаването на експортния потенциал на МСП и подпомагането на тяхната интернационализация, в резултат на което ще бъдат предложени проекти за включване за изпълнение в Програмата за реализация на приоритетите и мерките, залегнали в Общинския план на Община Варна.

Основните идентифицирани заинтересовани страни за подобряване на политиките за интернационализация са:

- публичните власти – национални, регионални и местни;
- организации, подкрепящи бизнеса в СИР – национални и регионални;
- университети;
- регионални МСП.

Министерството на икономиката на Република България има отговорността да прилага политиките и да регулира икономиката на страната въз основа на европейските принципи, както и да координира дейността на другите институции в тази посока. Основният приоритет е да се създадат необходимите условия за стабилен икономически растеж в Република България. Министерството има за цел да създаде по-малко бюрократична, благоприятна за инвестициите среда с прости и прозрачни процедури за бизнес и ефективно управление в полза на предприемачите. Ефективното външноикономическо сътрудничество е друга съществена част от неговите политики. Основните дирекции, свързани с формиране и изпълнение на политиките по интернационализация са Дирекция „Икономически политики за насърчаване” и Главна дирекция „Европейски фондове за конкурентоспособност”.

Дирекция „Икономически политики за насърчаване” изпълнява редица дейности по разработване, изпълнение и контрол на политически инструменти за насърчаване на икономическото развитие, инвестициите и интернационализацията на МСП, включително чрез участие в разработването и контрола на изпълнението на оперативните програми, финансирани от фондовете на ЕС; подготвяне на конкретни предложения за подобряване на бизнес средата и отпадане и/или облекчаване на съществуващите регулаторни режими; изпълняване на функцията на секретариат, отговорен за изпълнението на ИСИС.

ГД „Европейски фондове за конкурентоспособност“ е Управляващ орган на ОПИК и ОП ИМСП; организира и координира дейностите по изпълнение на ангажиментите на Министерството, предвидени в европейското и националното законодателство за изпълнение на кохезионната политика; координира работата на Тематичната работна група за изготвянето на новата оперативна програма и изпълнява функциите на секретариат към нея съгласно съществуващите нормативни актове.

Областна администрация – Варна представлява изпълнителната власт в областта и осигурява съответствие между националните и местните интереси при провеждане на регионалната политика.

Община Варна и **Община Аксаково** са представители на местните власти в групата на заинтересованите страни, които разработват, координират и контролират дейности по изпълнение на местни политики за насърчаване на интернационализацията на МСП.

Подкрепящите бизнеса организации, включени в групата на заинтересованите страни целят стимулиране на международната търговия и инвестиции, насърчаване на обмена и представителство на интересите на членовете си на местно и международно ниво, както и подпомагачи публичните институции при разработване на нормативни и стратегически актове за развиване на МСП, както в основните сектори за региона: морски бизнес, туризъм, ИКТ, така и определените приоритетни сектори в ИСИС. Те включват:

- национално-представена организация - **Българска морска камара**.
- регионални структури на национално-представени организации - **Стопанска камара – Варна** като регионална структура на Българска стопанска камара; **Варненска търговско-индустриална камара** и **Търговско-промишлена палата – Добрич** като регионални структури на Българска търговско промишлена палата;
- регионални организации - **Варненска туристическа камара**, **ИКТ Клъстер - Варна** и **Регионална агенция за предприемачество и иновации – Варна**.

Варненският свободен университет "Черноризец Храбър" е утвърден академичен център, който съчетава обучението на български и чуждестранни студенти в приоритетни за страната области и създава международно конвертируем и конкурентен научен и академичен продукт.

2. Изследване на нивото на интернационализация на МСП. Бариери и стимули за интернационализация.

В Анализа са представени основните резултати от проведено проучване в периода м. декември 2016 г. – м. април 2017 г. сред МСП в СИР с цел идентифициране на нуждите и бариерите, които срещат при интернационализиране на дейността си.

Най-голям е дялът на анкетираните микро-предприятия (71%), последвани от малки (25%) и средни (4%). Според икономическия сектор, в който развиват дейност, най-голям дял имат компаниите, работещи в сектори „Информационни и

комуникационни технологии” (17%) и „Индустириално производство” (17%), последвани от МСП, работещи в строителния и инженерния бранш (13%) и търговия (13%).

Важен показател за определяне на степента на интернационализация на МСП е **нивото на тяхната иновативност и конкурентоспособност**. Установена е зависимост, според която колкото по-иновативно и по-конкурентно е дадено предприятие, толкова по-лесно и по-бързо то се реализира на международните пазари. Над 50% от анкетираните фирми посочват, че основните фактори, които им осигуряват високо ниво на конкурентоспособност са подобряването на качеството на продуктите и услугите, разширяване на дейността им на международни пазари и въвеждане на нови технологии.

Определяйки нивото си на технологична готовност (TRL) на основните си произвеждани продукти, 33% от анкетираните се самоопределят с най-високо ниво на технологична готовност – 9 – „реална система, доказана в оперативна среда”, а 25% са посочили ниво на технологична готовност 6 – „технология, демонстрирана в съответстваща среда” и по-висока, докато най-ниското ниво –1 – „спазени основни принципи” са посочили 21%.

Предвид високото ниво на технологична готовност на продуктите/услугите, очаквано 61% от анкетираните фирми декларират, че имат стратегия за интернационализация. Основните причини за развиване на международните пазари са: достигане до нови, по-бързо развиващи се пазари (76% от анкетираните), повишаване на конкурентоспособността чрез достъп до нови технологии и ноу-хау (43%), подобряване на продуктивността, чрез намаляване на производствените разходи (29%).

Повечето анкетирани фирми (71%) считат, че притежават персонал с висока квалификация, което е едно от най-важните им конкурентни предимства. Въпреки това в действителност този персонал не притежава специфични умения, необходими за развиване на дейността извън националния пазар. Половината от анкетираните определят нивото си на интернационализация - „проучване”, а приблизително ¼ са или в „начална” фаза или във фаза на „разширение”.

Макар че над 50% от анкетираните са с над 10-годишна бизнес история, нито една от фирмите не е в „напълно развита” или в „заявяваща” фаза на интернационализация.

Изключително висок е делът на фирмите, които разполагат със собствена страница в интернет (87%), като 38% предлагат възможност за онлайн поръчка. Данните показват, че 13% от компаниите не присъстват във виртуалното пространство - нито чрез интернет страница, нито чрез електронен магазин, което влияе негативно върху активността им на международните пазари.

Ползите от интернационализацията за МСП произтичат не само от износа, но и от всички видове международна дейност. Вносът например може да подобри ефективността, като предоставя достъп до нови технологии и компетентности. Скорост набират също технологичното партньорство, другите форми на сътрудничество между МСП и преките чуждестранни инвестиции (преместване на производства или възлагане на дейности на външни изпълнители). При всички случаи дружествата основно търсят по-голямо конкурентно предимство. Достъпът до технологии и евтини или по-лесно достъпни ресурси е също толкова важен за тях- ако не и по-важен, както и достъпът до други пазари.

Сътрудничеството на бизнеса в сферата на интернационализацията с университети, финансови институции и публична администрация на местно,

регионално и национално ниво е много слабо. В същото време 50% от фирмите работят съвместно с търговски камари или браншови организации, а 42% се доверяват на организации, подкрепящи бизнеса.

Основните **външни и вътрешни бариери** пред фирмите за развиване на интернационализацията им са:

- трудности при откриване на потенциални клиенти;
- необходимост от получаване на инвестиции и прозрачни финансови схеми за интернационализация;
- достъп до стратегическа информация за чуждия пазар;
- липса на оборотен капитал;
- липса на квалифициран персонал, притежаващ специфични знания и умения за развиване на интернационализацията.

Успешната интернационализация зависи основно от подкрепата при изграждане на капацитет на МСП, включваща търсене на партньори и участия в международни събития, достъп до обучение и консултантски услуги.

Основните програми и инструменти за подкрепа на интернационализацията на МСП трябва да привлекат възможно най-голям брой предприятия. Съществуват редица бизнес центрове, информационни бюра, уебсайтове, бази данни и други услуги, управлявани или подпомагани от Европейската комисия, които са предназначени да помогнат на МСП да се интернационализират. Освен това широк набор от дейности за подпомагане на предприятията на пазари, във и извън ЕС, се предлагат от частни и публични доставчици на услуги, които имат сериозен експертен опит при подпомагането на МСП в развиването на международна стопанска дейност. Подобряването на работата на фирмите с тези организации и инструменти ще се постигне чрез провеждането на редовни и подходящи информационни кампании.

Сред различните източници за финансиране най-достъпни са програмите за интернационализация, предлагани от европейските структурни и инвестиционни фондове, тъй като са съобразени с целите и нуждите на местните предприятия и приоритетите им на развитие.

3. Изследване на мерките, предлагани от основните заинтересовани страни за подкрепа на интернационализацията на МСП.

За целите на изследването са събрани първични данни чрез проведено анкетно проучване на ефективността на мерките, предлагани от заинтересованите страни за подкрепа на иновациите сред:

- държавната администрация;
- регионални и местни власти;
- търговски и други браншови камари;
- организации и мрежи, подкрепящи бизнеса;
- университети.

Разпространени са анкети сред 14 организации, включени в Групата на заинтересованите страни по проект INTRA, като са получени отговори от над 60% от тях.

Анкетираните членове на Групата на заинтересованите страни са много добре запознати с различните мерки за подкрепа на фирмите от региона за развитие на интернационализацията им.

От отговорите на членовете на Групата на заинтересованите страни ясно проличава, че обученията и образователните дейности са най-често извършвани от тях, следвани от дейностите по подкрепа на стартиращи предприятия, иновации и трансфер на технологии и ноу-хау. Делът на дейностите, насочени към интернационализацията на МСП, който би трябвало да е значителен сред изследваните организации, е доста под средното ниво. Установена е необходимост от разширяване на специализираната подкрепа с фокус върху интернационализацията.

Организациите, подкрепящи бизнеса се ползват с най-високо доверие сред фирмите предвид високото качество на услугите, които предоставят, бързото обслужване, възможността за използване на подход за предлагане на услуги на едно гише и създаването на мрежи за сътрудничество.

За увеличаване на ефективността на предлаганите подкрепящи услуги е необходимо да се подобри сътрудничеството между институциите и да се получи по-стабилна подкрепа от централните и местни власти както чрез създаването на адекватни финансови инструменти, така и чрез специфични инструменти за насърчаване на интернационализацията включително за осигуряване на финансиране за специализирани консултантски дейности.

В този смисъл, Европейският фонд за регионално развитие (ЕФРР) е най-големият финансов инструмент, създаден за подпомагане на регионалната политика и политиката на сближаване на ЕС. Неговата цел е намаляване на различията в развитието на регионите и подпомагане на социалното и икономическо сближаване в ЕС. С цел насърчаване конкурентоспособността на МСП ЕФРР съфинансира дейности в широк спектър от области. Това е причината, поради която над 60% от анкетираните организации участват и подкрепят участието на МСП в програми за междурегионално и трансрегионално сътрудничество, а повече от половината считат, че програмите за развитие на предприемачеството, иновациите и конкурентоспособността на МСП и развитие на човешките ресурси са изключително полезни за подобряване на нивото на интернационализация на бизнеса.

Най-важните публични фондове за подкрепа на интернационализацията на МСП според анкетираните представители от Групата на заинтересованите страни са структурните фондове на ЕС и националните фондове. Предвид липсата на работещи фондове за развиване на международна дейност на фирмите на местно и регионално ниво, същите са оценени като най-маловажни. В контекста на изследването организациите дават различни предложения за подобряване на наличните политически инструменти, включително:

- осигуряване на подкрепа на всички възможни модели на интернационализация, а не само експорт и технологично партньорство;
- ефективно административно опростяване и прилагане на разумен митнически контрол;
- предоставяне на възможност за коопериране с други организации в региона от различни браншове;

- осигуряване на финансиране на подкрепящите бизнеса организации в рамките на европейските структурни фондове за обезпечаване на специализирана консултантска помощ и обучения за микро- и малки предприятия, които са в стартираща или начална фаза на развитие на интернационализация.

Публичната подкрепа играе важна роля за насърчаване на интернационализацията сред МСП. Повечето от анкетирани организации заявяват, че благодарение на публичната подкрепа фирмите започват да разбират по-добре възможностите на международните пазари и получават шанс да участват в по-нататъшни дейности, отнасящи се до интернационализацията.

4. Идентифициране на съответствие между политическите инструменти за подкрепа и нуждите на МСП.

Основният **национален политически инструмент** за насърчаване на иновациите е ОП „Иновации и конкурентоспособност 2014-2020“ (**ОПИК**). По ОПИК се предвиждат редица процедури и финансови мерки за увеличаване на производителността, ефективността и иновативността на българските предприятия. Мерки за насърчаване на интернационализацията са включени в Приоритетна ос 2: “Предприемачество и капацитет за растеж на МСП”, Специфична цел 2.2. “Повишаване на производителността и експортния потенциал на българските МСП”, индикативна група от дейности: “Подкрепа за осъществяване на дейности и предоставяне на услуги в пряка полза за развитието на бизнеса и възможност за експортна ориентация на МСП”.

Повишаването на управленския капацитет се свързва с въвеждане и сертифициране на системи за управление, постигане на съответствие на продукти с изискванията на международните пазари, представяне пред потенциални инвеститори и участие на капиталовите пазари в чужбина. Подкрепата е за МСП, които са на пазара минимум от 3 години и минимален размер на нетните приходи от продажби за последните 3 години минимум 210 хил.лв.

Целта на процедурата „Повишаване на производствения капацитет на МСП“ е директно свързана с постигане на специфичната цел на Инвестиционен приоритет 2.2 „Капацитет за растеж на МСП“ за повишаване на производствения капацитет и засилване на експортния потенциал на българските МСП. Подобряването на пазарното присъствие на българските МСП се извършва чрез подкрепа за внедряване на технологии за подобряване на производствения процес, постигане на по-висока производителност, намаляване на производствените разходи и оптимизиране на производствената верига, съответно повишаване на добавената стойност и активно включване във всички етапи на веригата за добавяне на стойност. Подкрепата е за МСП, които са на пазара минимум 3 години и минимален размер на нетните приходи от продажби 175 хил.лв., включително приходи от износ.

Чрез процедурата „Развитие на клъстери в България“ се насърчава бизнес кооперирането и свързването в клъстери като инструмент за повишаване на националната конкурентоспособност и установяването на пазарно ориентирана и международно отворена бизнес среда. Доброволното сдружаване на предприятия в

кълстери дава възможност за прилагане на нови производствени решения и за развитие на потенциала им, което води до увеличаване на производителността, нарастване на произведената добавена стойност, достъпа до пазари, а оттам и до повишаване конкурентоспособността на фирмите участници и разширяване на експортния им капацитет. Развиването на международните пазари се извършва чрез подкрепа за организационно-административно укрепване на кълстерите, дейности по привличане на нови членове, развиване на кълстерен маркетинг и участие на кълстерите в международни изложения и панаири.

В рамките на същата Специфична цел 2.2. се подкрепя навлизането и развиването на българските предприятия чрез подкрепа на дейността на Изпълнителната агенция за насърчаване на малките и средните предприятия (ИАНМСП).

Агенцията предоставя възможност за подобряване на експортните предимства и устойчиво позициониране на чуждите пазари на българския бизнес чрез предоставянето на институционална, логистична и финансова подкрепа за МСП и браншови организации за участието им в организираните от ИАНМСП прояви – търговски мисии в чужбина, бизнес срещи, бизнес форуми, контактни борси с чуждестранни фирми в България. Този вид подкрепа е за фирми с висок експортен потенциал, доказали се на пазара, с утвърдени експортни позиции и търсещи възможности за разширяване на износа си чрез навлизане на нови пазари.

В допълнение Агенцията създава условия за устойчиво развитие и успешно интегриране на българските предприятия на европейски и международни пазари, чрез осигуряване на подкрепа за участие в международни търговски панаири и конференции в чужбина и България чрез предоставяне на логистична подкрепа. Този вид подкрепа е приоритетно за фирми с активна експортна дейност на минимум два чуждестранни пазара.

Не на последно място ОПИК дава възможност за развиване на и подобряване на експортния потенциал на фирмите чрез създаване на дигитална платформа, разработвана от ИАНМСП. Платформата осигурява пълен набор от услуги за международни дейности на предприятията, свързване с потенциални инвеститори и осигуряване на информация и консултации за европейския и трети пазари. Платформата ще предоставя централизирана дигитална база от информация, която да увеличи ефективността и подготвеността на българските МСП за навлизане на външни пазари.

Впечатление прави, че до момента нито един от разглежданите инструменти не предлага мерки за повишаване на квалификацията на персонала за придобиване на специфични знания и умения за развиване на интернационализацията.

Противно на очакванията, подобен тип подкрепа не е предвидено да се предоставя и в ОП „Развитие на човешките ресурси” 2014 - 2020, до колкото обявените до момента процедури са насочени основно към осигуряване на обучения по професии и ключови компетентности (дигитални и езикови умения) и заетост на трайно безработни лица (“Гъвкави възможности за заетост и обучения в предприятия с променлив интензитет на дейността”), включване в обучения за придобиване или повишаване на професионалната квалификация и/или за придобиване на ключова компетентност 2 „Общуване на чужди езици“ или ключова компетентност 4 „Дигитална компетентност“ на заети лица на трудов договор със средна или по-ниска степен на образование („Ваучери за заети лица”).

Възможностите за откриване на потенциални клиенти чрез участия в международни събития в страната и чужбина за МСП, които са във фаза на проучване или начална фаза на развитие на интернационализацията, както и за стартиращи компании са ограничени поради невъзможност да отговорят на изискванията за допустимост на настоящата схема.

Освен това фирми, които не са бенефициенти по ОПИК изпитват трудности по осигуряване на дългово финансиране на инвестиционни разходи по ОП ИМСП.

Друг политически инструмент за насърчаване на иновациите и развитието на местните МСП е предвиден в основния местен стратегически документ **Общински план за развитие на Община Варна 2014 – 2020 г. (ОПР)**. В ОПР са предвидени редица мерки за подкрепа на развитието на бизнеса и в частност интернационализацията на МСП. С изключителна важност е създаването на общински фонд за стартиращ и рисков капитал за подкрепа на стартиращи иновативни МСП, като към момента този фонд все още не е създаден.

В заключение може да се обобщи, че наличните публични мерки за подкрепа на интернационализацията са насочени предимно към МСП с вече развит експортен потенциал. Сред мерките няма такива, които да предлагат подкрепа за повишаване квалификацията на персонала за придобиване на специфични знания и умения за развиване на интернационализацията, както и предлагащи решаване на проблема с липсата на оборотен капитал, които са сред основните вътрешни бариери, посочени от анкетирания регионални МСП. Мерките, които предлагат възможности за регионалните стартиращи, както и микро-, така и малки предприятия, които са в начална фаза на интернационализация - проучване или развиване, чрез които да преодолеят външните и вътрешните бариери за интернационализация, се оценяват като недостатъчни.

5. SWOT анализ

За да се оцени състоянието на интернационализацията в СИР, е извършен SWOT анализ, който позволява да се отчете взаимодействието и влиянието на различните фактори върху поведението на системата.

За целите на изследването най-напред са анализирани силните и слабите страни на предприятията, а след това силните и слабите страни на организациите и на мерките за подкрепа. Влиянието на елементите на външната среда – възможностите и заплахите, е разгледано общо за всички участници, за да се избегне повторението.

СИЛНИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ
<p>1) Предприятия:</p> <ul style="list-style-type: none"> - наличие на квалифициран персонал; - производство на висококачествени продукти/услуги; - провеждане на ефективен маркетинг; - широк спектър от предлагани продукти/услуги; - наличие и използване на нови технологии; - наличие на стратегия за интернационализация; 	<p>1) Предприятия:</p> <ul style="list-style-type: none"> - мениджмънт, насочен към оцеляване. Недостиг на време за развиване на дейности за интернационализация; - липса на квалифициран персонал, специализиран по интернационализация; - ниска степен на интернационализация; - недостатъчно използване на алтернативни форми на международна дейност;

<ul style="list-style-type: none"> - наличие на опит на международните пазари; - високо ниво на технологична готовност на основните продукти; - желание за достъп до нови, по-бързо развиващи се пазари; - желание за достъп до нови технологии и ноу-хау; - наличие на собствена интернет страница; - наличие на опит в ползване на подкрепа от структурните фондове; - сътрудничество с търговски, браншови организации и организации, подкрепящи бизнеса. 	<ul style="list-style-type: none"> - недостатъчни инвестиции и оборотен капитал. Слабо използване на възможностите за венчърни капитали и други форми на финансиране; - ниска степен на сътрудничество с финансови институции, университети и публична администрация; - трудности при откриване на потенциални клиенти; - непознаване на европейските програми за подпомагане на интернационализацията и европейските инструменти за подкрепа; - недостатъчно внимание към обучението на персонала.
<p>2) Организации и институции:</p> <ul style="list-style-type: none"> - добро териториално покритие на местно, регионално и национално ниво; - наличие на квалифициран персонал за извършване на обучения, фокусирани върху интернационализацията и стратегии за влизане на нови пазари, експортно ориентирани курсове и форуми за износ; - развиване на дейности по подкрепа на стартиращи предприятия, иновации, трансфер на технологии и ноу-хау; - подкрепяне на различни модели на интернационализация; - предоставяне на подкрепа за участие в международни изложения и панаири; - предоставяне на информационни услуги за търсене на партньори, административни регулации и организиране на международни събития; - добро ниво на сътрудничество на браншови, търговски камари и подкрепящи бизнеса организации с регионалните МСП; - предоставяне на висококачествени услуги за интернационализация; - предлагане на услуги на едно гише; - предлагане на възможност за участие в мрежи; - участие в европейски програми за подобряване на нивото на интернационализация на бизнеса. 	<p>2) Организации и институции:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Неефективни информационни кампании за популяризиране на различни европейски схеми и инструменти за подкрепа на интернационализация. - малък дял на специализирани дейности за интернационализация; - липса на възможности за разширяване на набора от услуги, предлагани от браншовите организации; - недостиг на квалифицирани експерти в държавната администрация, - недостатъчно ефективно сътрудничество между институциите (публични и частни); - слаба или липса на подкрепа от държавната администрация; - липса на финансиране за подкрепящите бизнеса организация за обезпечаване на консултантска помощ и обучения, с приоритет към микро- и малки предприятия, които са в стартираща или начална фаза на развитие на интернационализация.
<p>3) Мерки за подкрепа:</p> <ul style="list-style-type: none"> - подобрени условия за получаване на дългово финансиране; - възможност за търсене на партньори в чужбина и на канали за дистрибуция; - възможност за участие в мрежи, B2B срещи, панаири и изложения в други държави; - възможност за предоставяне на консултации, подпомагане на пазарни проучвания; - предоставяне на услуги чрез инкубатори, технологични центрове и технологични паркове; 	<p>3) Мерки за подкрепа:</p> <ul style="list-style-type: none"> - липса на финансиране от структурните фондове за организации, подкрепящи бизнеса за предоставяне на специализирани услуги за интернационализация. - липса на мерки за подкрепа за повишаване на квалификацията на персонала за придобиване на специфични знания и умения; - липса на мерки за подкрепа за преодоляването на проблема с оборотните средства за развиване на интернационализация;

<ul style="list-style-type: none"> - възможност за развитие на управленския капацитет и растеж на МСП; - увеличаващ се обхват на електронните услуги и специализирана дигитална платформа. 	<ul style="list-style-type: none"> - недостатъчни мерки за подкрепа на стартиращи компании; - недостатъчни мерки за подкрепа на микро и малки фирми, които са в начална фаза на развитие или фаза на проучване за интернационализация; - недостатъчни мерки за развиване на различни форми на международна дейност на МСП.
ВЪЗМОЖНОСТИ	ЗАПЛАХИ
<ul style="list-style-type: none"> - използване на потенциала и териториалния обхват на търговски, браншови и други организации, подкрепящи бизнеса за предоставяне на специализирани услуги за преодоляване на бариерите за интернационализиране. - разширяване на обхвата на публичната подкрепа; - повишаване на осведомеността на МСП за предлаганите възможности за подкрепа на европейско ниво; - предлагане на интегрирани услуги за подкрепа на интернационализацията на едно гише; - подобряване на сътрудничеството между институциите в частния и публичния сектор при оказване на подкрепа на МСП; - подобряване на дигитализацията на компаниите в региона; - създаване на местен фонд за финансиране на иновативни стартиращи МСП. 	<ul style="list-style-type: none"> - застаряване на населението; емиграция на млади и квалифицирани хора - недостига на хора с професионална квалификация и умения. - недостатъчно средства за финансиране от страна на държавата, областите и общините; - бързо и успешно развиване на други страни и региони - наши конкуренти.

6. Основни изводи и препоръки

Проучването показва, че в СИР е необходимо да се търсят нови източници на растеж. Най-развит в СИР е сектора на услугите, следван от промишлеността, като ключови за СИР са секторите на търговията и туризма, а най-иновативни - секторите морска индустрия, селско стопанство, транспорт, туризъм, ИКТ и химическа промишленост.

Най-важните установени пречки пред иновативната дейност са липсата на финансиране и информация. За да се постигне икономически растеж, обаче най-важна е интернационализацията на българските МСП. Днес интернационализацията се разглежда като много по-сложен комплекс от дейности — наред с традиционният внос и износ, в нея се включват всички дейности, които поставят МСП в значими бизнес отношения с чуждестранен партньор: експорт, импорт, чуждестранни подизпълнители и международно техническо сътрудничество

Насърчаването на иновациите и интернационализацията в българските предприятия се извършва чрез различни национални политики, които използват разнообразни инструменти. Основният национален инструмент за насърчаване на

иновациите е ОПИК, допълнен от ОП ИМСП. От друга страна, на местно ниво е приет Общинския план за развитие на Варна 2014-2020 г. - главен стратегически документ за социално-икономическата политика на Общината, който определя средносрочни цели и приоритети за интегрирано и устойчиво местно развитие.

В резултат на проведеното по проекта проучване са идентифицирани конкретните външни и вътрешни бариери, които възпрепятстват излизането и развитието на МСП на световния пазар като основните сред тях са: трудности при откриване на потенциални клиенти, необходимост от получаване на инвестиции и прозрачни финансови схеми за интернационализация и не на последно място - достъп до стратегическа информация за пазара. За справянето с тези предизвикателства МСП обикновено не разполагат в достатъчна степен с необходимия оборотен капитал, време на управленския персонал, както и квалифициран персонал и възможности за достигане на адекватен производствен капацитет .

Успешната подкрепа за интернационализация зависи основно от изграждането на капацитет вътре в МСП, като подкрепата за търсене на партньори и участия в международни събития, достъпът до обучение и консултантски услуги играят основна роля.

Организациите, подкрепящи бизнеса се ползват с най-високо доверие сред фирмите, предвид високото качество на подкрепящите услуги, които предоставят, бързото обслужване, възможността за използване на подход за предлагане на услуги на едно гише и създаване на мрежи за сътрудничество

Наличните публични мерки за подкрепа на интернационализацията са насочени основно към малки и средни предприятия с опит в експортната дейност и до момента не предлагат подкрепа за повишаване на квалификацията на персонала за придобиване на специфични знания и умения за развиване на интернационализацията. Освен това те не адресират проблема с липсата на оборотен капитал, който е една от основните вътрешни бариери, посочени от анкетирания регионални МСП. Регионалните стартираци, както и микро- и малки предприятия, които са във фаза на проучване или развиване на международната си дейност, са с ограничени възможности за преодоляване на посочените външни и вътрешни бариери за интернационализация чрез наличните политически инструменти.

За това, бъдещите усилия следва да се насочат към разширяване на обхвата на публичната подкрепа чрез:

- дейности за повишаване на информираността на бизнеса за различните възможности за подкрепа - не само чрез оперативните програми и националните фондове, но и чрез различни европейски инициативи и инструменти;
- дейности за засилване на онлайн присъствието на МСП и стимулиране дигитализирането на бизнеса;
- предоставяне на възможност за повишаване на квалификацията на персонала в сферата на интернационализация на бизнеса;
- стартиране на мерки за финансиране на дейности на организации, подкрепящи бизнеса (браншови камари, нестопански организации и др.) за предоставяне на специализирана консултантска помощ на МСП за развитие на интернационализацията;
- разработване на мерки за подкрепа не само на експортната дейност на фирмите, но и на останалите модели на интернационализация;
- стартиране на общински фонд за финансиране на стартираци иновативни МСП.